

Кузьменко Ю. В. кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогічних наук, професійної та
початкової освіти, КЗВО «Вінницька академія
безперервної освіти»
<https://orcid.org/0000-0003-2055-7634>

ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗУ СВІТУ У ЧАСОВОМУ КОНТИНУМІ У МОЛОДІ З РІЗНИМ ДОСВІДОМ УЧАСТІ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті виявлено значущі відмінності образу світу у сьогоденні та у майбутньому. Образ «Світ через 5 років» - позитивний, характеризується як осмислений, активний, справедливий і надійний. Встановлено зв'язок характеристик образу світу із базисними переконаннями, насамперед зі сприйняттям справедливості світу. Доведено позитивну роль участі студентської молоді у волонтерській діяльності для формування позитивного образу світу.

Ключові слова: образ світу; студентська молодь; волонтерська діяльність; базисні переконання; справедливість світу.

Вступ. Цінності визначають прихильність молоді до певних видів соціальної активності. Соціально-політичні події, що відбуваються у сучасному світі останнім часом, суттєво впливають на уявлення молодих людей про світ, суспільство, відносини і своє місце у сучасному соціумі, що надає особливості актуальності проблемі дослідження образу світу у сучасній молоді. Сучасне суспільство характеризується високою транзитивністю, створюючи простір постійних змін із високим ступенем невизначеності за змістом того, що відбувається, і непередбачуваністю наслідків зміни суспільства. Виникає множинність варіантів макро- і мікросоціальних просторів, які вимагають від людини оцінки та вироблення ставлення до змін, що відбуваються. Можна говорити про жорстку (кризову) форму транзитивності у сучасному світі, що характеризується різкістю і миттєвістю змін, супроводжуваних зростанням внутрішньо- і міжгрупових конфліктів і суперечностей. На індивідуальному рівні кризова транзитивність пов'язана з підвищеними вимогами до емоційної стабільності та життєстійкості людини. Однією із причин і наслідком транзитивних трансформацій є зміна картини світу, пов'язана із переоцінкою цінності життя. Відбувається трансформація уявлень про світ, образ світу, можливості соціуму, його цінності та індивідуальні смисли.

Наукова новизна проблеми дослідження образу світу у молоді у період входження у дорослість за умов транзитивності сучасного суспільства визначається тим, що, незважаючи на відносну розробленість конструкту «образ світу» у різних

теоретичних підходах, на теперішній час психологічні особливості образу світу особистості у часовому вимірі «світ сьогодні - світ у майбутньому» у молоді із різним досвідом соціальних практик ще не достатньо вивчено. Участь у волонтерській діяльності можна розглядати як різновид соціально спрямованої діяльності, що задає простір для самопізнання і самореалізації особистості та є значущою умовою формування образу світу у молоді у період входження у дорослість. У проведеному дослідженні операціоналізація образу світу реалізована за допомогою психосемантичного опису та системи базисних переконань особистості [3].

Мета дослідження - визначення особливостей образу світу в актуальній та майбутній перспективі у молоді з різним досвідом участі у волонтерській діяльності.

Теоретичне підґрунтя. Поняття «образ світу» у психології має різноманітне трактування і розуміння. Можна виокремити такі напрями розвитку уявлень про образ світу: образ світу як система значень особистості; образ світу, що визначається через функції образу світу; образ світу у вимірі його розвитку. Психічний образ розглядають як продукт життєвих, практичних зв'язків і відносин суб'єкта із предметним світом. У розвиток цієї ідеї при визначенні образу світу велику увагу приділяють тому значенню, яке опосередковує уявлення про світ. Це як би п'ятий квазівимір, що дозволяє набути об'єктивному світу суб'єктивного забарвлення через простір смислового поля. Природа смислового поля пов'язана із поняттям «особистісний смисл», який відображає власні життєві відносини

людини. Усвідомлення особистісних смислів власного життя визначає ставлення людини до себе, навколишнього соціуму і світу загалом. Таким чином, образ світу містить систему особистісних смислів людини у її взаємодії із навколишнім світом.

Образ світу розглядають як цілісне уявлення про світ, у якому знаходиться відображення конкретно-історичне, екологічне, соціальне, культурне тло, у межах якого розгортається уся психічна діяльність людини. Події, що відбуваються у навколишньому соціумі, і життєдіяльність людини знаходять відображення в образі світу. Згідно з діяльнісним підходом соціальні практики людини визначають як характер її відносин із соціумом, так і особливості образу світу. Життєві зміни і трансформації різняться залежно від здатності особистості контролювати власну поведінку у діапазоні від свідомого вибору видів активності до пасивного зіткнення із подіями, що трансформують умови життєдіяльності, які перебувають поза зоною контролю людини.

Образ світу як інтегральна характеристика індивідуальної смислової системи особистості, що визначає взаємодію зі світом, зазнає суттєвих змін в умовах транзитивності. Період входження у дорослість як період зіткнення ідеальних уявлень про світ із реальністю ставить завдання перегляду образу світу. Можна припустити, що корективи образу світу значною мірою будуть пов'язані із досвідом соціальної практики особистості, одним із видів якої є волонтерська діяльність. Волонтерська діяльність як доступна соціальна практика є активністю, що набула нового імпульсу у зв'язку із повномасштабною російською агресією та появою великих мас людей, які постраждали від неї. Вона об'єднує людей різних вікових, соціальних та професійних груп. Волонтерство передбачає добровільну участь людини у видах активності, спрямованих на надання допомоги оточуючим людям, тваринам, природі. Психологічні дослідження показують взаємозв'язок участі у волонтерстві із параметрами соматичного та психологічного благополуччя: добровільча активність сприяє підвищенню рівня соматичного здоров'я та задоволеності життям, вищому рівню самооцінки та переживання щастя, зниженню ймовірності виникнення депресії. Спостерігається кумулятивний ефект участі у добровільчій

діяльності для загального рівня фізичного та психічного здоров'я людини [1; 2; 4; 5].

Методи дослідження – опитування, тестування.

Результати і обговорення. Було зроблено припущення, що існують відмінності в образі світу у часових координатах «теперішнє – майбутнє» у студентської молоді із різним досвідом волонтерської діяльності. Позитивне сприйняття світу, втілене в образі світу, є більш характерним для молоді, яка бере участь у добровольчому русі. Завдання дослідження: вивчення особливостей образу світу особистості студентської молоді у період входження у дорослість; порівняльний аналіз образу світу у часових координатах «теперішнє – майбутнє»; вивчення зв'язку образу світу та досвіду волонтерської діяльності студентської молоді у період входження у дорослість. Було використано такі методики:

методика «Біполярний семантичний диференціал», що складається з 11 пар прикметників, яку було використано для двох послідовних оцінок способу світу: «Світ зараз» і «Світ через 5 років». Пари прикметників, використані у дослідженні, охоплювали характеристики: стійкий - непередбачуваний, справедливий - несправедливий, надійний - ненадійний, керований - хаотичний, доброзичливий - ворожий, роз'єднаний - цілісний, спокійний - тривожний, цінний - даремний, осмислений - неосмислений, активний - пасивний, простий - складний. «Мінуси» в оцінках свідчать про вибір першого прикметника у парі, а «плюси» - другого;

Шкала базових переконань Р.Янов-Бульмана в адаптації М.Падуна та А.Котельникової [3]. Методика оцінює п'ять базових переконань, що становлять ядро нашого суб'єктивного світу: «доброзичливості навколишнього світу», «справедливості навколишнього світу», «позитивності образу Я», «віри в успіх» і «переконаності у контролі над життям»;

опитувальник, спрямований на виявлення ставлення до волонтерської діяльності та набуття досвіду особистої участі у ній.

У дослідженні взяло участь 100 студентів віком 18-23 роки ($M=19,8$; $SD=1,60$). Серед них 50% юнаків і 50% юнок. Дослідження проводилося у ситуації прямої взаємодії у груповій формі. Опрацювання даних проводилося із застосуванням програми статистичного

Питання психології

опрацювання інформації SPSS V.23.0. Було використано різні методи статистичного опрацювання результатів, включно із критерієм Колмогорова-Смирнова, критерієм Ст'юдента для двох незалежних вибірок, коефіцієнтом кореляції Пірсона.

Розглянемо уявлення студентської молоді про образи «Світ зараз» і «Світ через 5 років». У табл. 1 подано розподіл респондентів, які обрали при описі різні полюси (позитивний або негативний), за усіма парами прикметників.

Таблиця 1

Розподіл респондентів (у %) за різними полюсами опису «Світ зараз» і «Світ через 5 років» за усіма парами прикметників, у % (N = 100)

Пара прикметників/Група	Світ зараз			Світ через 5 років		
	—	0	+	—	0	+
стійкий - непередбачуваний	28	11	61	41	12	47
справедливий - несправедливий	42	21	37	51	20	29
надійний - ненадійний	42	12	47	57	14	29
керований - хаотичний	34	20	44	50	16	34
доброзичливий - ворожий	46	21	34	59	18	23
роз'єднаний - цілісний	47	20	33	33	18	49
спокійний - тривожний	29	17	54	56	15	29
цінний - даремний	67	23	20	71	20	9
осмислений - неосмислений	66	18	16	76	10	14
активний - пасивний	68	18	14	77	14	9
простий - складний	21	14	65	35	20	45

Можна зазначити, що «Світ зараз» розглядається більшістю доволі суперечливо - як непередбачуваний, ненадійний, хаотичний, роз'єднаний, тривожний і складний, але при цьому доброзичливий, цінний, осмислений і активний. Уявлення про справедливість-несправедливість світу не мають вираженості до одного з полюсів. «Світ через 5 років» сприймається як непередбачуваний, справедливий, надійний, керований, доброзичливий, цілісний, спокійний, цінний, осмислений, активний і складний. Зазначимо, що для образу «Світ через 5 років», на думку респондентів, категорії «осмислений» та «активний» виступили універсаліями, оскільки саме ці полюси обрали 76% учасників дослідження.

Для образу «Світ зараз» універсалій не виявлено, що свідчить про відсутність однаковості серед респондентів із цього приводу. За допомогою критерію Колмогорова-Смирнова встановлено, що розподіл оцінок, отриманих студентами за шкалами методики «Шкала базових переконань», і за окремими парами прикметників біполярного семантичного диференціала, є нормальним.

Розглянемо наявність статистично значущих відмінностей для образів «Світ зараз» і «Світ через 5 років». У табл. 2 наведено середні, медіани і стандартні відхилення оцінок за згаданими методиками за усіма парами прикметників і результат порівняння цих оцінок (t-критерій Ст'юдента для парних вибірок).

Таблиця 2

Описові статистики для оцінок «Світ зараз» і «Світ через 5 років» за усіма парами прикметників; відмінності між ними (N = 100)

Пара прикметників/Група	Світ зараз			Світ через 5 років			Відмінності	
	M	Me	SD	M	Me	SD	t	p
стійкий - непередбачуваний	0,82	1,00	1,998	0,17	0,00	2,195	4,668	<0,001
справедливий - несправедливий	-0,16	0,00	1,925	-0,58	0,00	1,891	3,631	<0,001
надійний - ненадійний	-0,02	0,00	1,993	-0,62	-1,00	1,925	5,516	<0,001
керований - хаотичний	0,13	0,00	1,788	-0,27	0,00	1,851	3,705	<0,001
доброзичливий - ворожий	-0,33	0,00	1,835	-0,82	-1,00	1,801	4,355	<0,001
роз'єднаний - цілісний	-0,17	0,00	1,865	0,45	1,00	1,858	-4,135	<0,001
спокійний - тривожний	0,51	1,00	1,889	-0,55	-1,00	1,888	7,316	<0,001
цінний - даремний	-1,11	-1,00	1,567	-1,25	-1,00	1,608	1,591	0,113
осмислений - неосмислений	-0,93	-1,00	1,629	-1,14	-1,00	1,697	2,351	0,020
активний - пасивний	-1,13	-1,00	1,725	-1,36	-2,00	1,572	2,328	0,021
простий - складний	1,02	1,00	1,851	0,28	0,00	2,059	5,818	<0,001

Питання психології

Результати показують, що образ «Світ через 5 років» уявляється учасникам дослідження значуще стійкішим, справедливішим, надійнішим, керованішим, доброзичливішим, цілісним, спокійнішим, осмисленішим, активнішим і простішим, ніж образ «Світ зараз». Для усіх зазначених параметрів було отримано статистично значущі відмінності. Для оцінок «Світ зараз» і «Світ через 5 років» за парою «цінний – безкорисний» немає відмінностей в оцінках - світ сприймається як цінний і в оцінці сьогоденного дня, і в оцінці майбутнього. Таким чином, «Світ через 5 років» представляється учасникам дослідження у більш позитивному світлі, ніж «Світ зараз».

Шкала базисних переконань особистості відображає її світогляд, нерозривно пов'язаний з образом світу. Базисні уявлення (переконання) про світ являють собою особистісні конструкти у

вигляді системи ієрархічно зорганізованих когнітивно-емоційних імпліцитних уявлень, що визначають поведінку і міжособистісні стосунки людини. Базисні переконання особистості позиціонуються як ціннісна складова психологічного благополуччя [5]. Це є базисом особистості для формування власного образу світу.

За допомогою методики «Шкала базисних переконань» було отримано оцінки за шкалами «Доброзичливість навколишнього світу», «Справедливість навколишнього світу», «Позитивність образу Я», «Віра в успіх» і «Переконаність у контролі над життям». У табл. 3 подано результати кореляційного аналізу оцінок «Світ зараз» (11 пар прикметників) і базисних переконань особистості (коефіцієнт кореляції Пірсона). Виокремлено значущі зв'язки сили більше, ніж 0,2.

Таблиця 3

Зв'язки оцінок «Світ зараз» і базисних переконань особистості (N = 100)

Пара прикметників/ШБП		ШБП 1	ШБП 2	ШБП 3	ШБП 4	ШБП 5
стійкий - непередбачуваний	r p	-0,164* 0,019	-0,235** <0,001	-0,098 0,154	-0,105 0,134	-0,092 0,188
справедливий - несправедливий	r p	-0,184* 0,009	-0,285** <0,001	-0,233** 0,001	-0,191** 0,007	-0,227** 0,001
надійний - ненадійний	r p	-0,184* 0,009	-0,235** 0,001	-0,218** 0,003	-0,087 0,217	-0,184** 0,009
керований - хаотичний	r p	0,005 0,956	-0,132 0,057	-0,097 0,154	-0,102 0,142	-0,077 0,272
доброзичливий - ворожий	r p	-0,239** <0,001	-0,262** <0,001	-0,214** 0,003	-0,132 0,055	-0,137* 0,047
роз'єднаний - цілісний	r p	0,119 0,088	0,213** 0,003	0,063 0,372	0,005 0,955	0,061 0,367
спокійний - тривожний	r p	-0,105 0,135	-0,202** 0,002	-0,149* 0,032	-0,138* 0,047	-0,144* 0,037
цінний - даремний	r p	-0,148* 0,031	-0,264** <0,001	-0,317** <0,001	-0,247** <0,001	-0,206** 0,003
осмислений - неосмислений	r p	-0,176* 0,012	-0,217** 0,001	-0,268** <0,001	-0,227 0,001	-0,272** <0,001
активний - пасивний	r p	-0,141* 0,038	-0,152* 0,027	-0,255** <0,001	-0,197** 0,005	-0,175* 0,012
простий - складний	r p	-0,121 0,081	-0,217** 0,001	-0,162* 0,017	-0,045 0,513	-0,055 0,409

Примітка. Шкали ШБП: ШБП 1 - доброзичливість навколишнього світу; ШБП 2 - справедливість навколишнього світу; ШБП 3 - позитивність образу Я; ШБП 4 - віра в удачу; ШБП 5 - переконаність у контролі: "*" - значущість менша за 0,05; "***" - значущість менша за 0,001.

Отримані результати дозволяють встановити таке (при описі лише значущих зв'язків сили більше, ніж 0,2 за модулем). Усі виявлені зв'язки є прямим: чим позитивнішим бачиться «Світ зараз», тим вищими є оцінки за базисними переконаннями особистості. Оцінки «Світу

зараз» найбільше пов'язані із відчуттям справедливості навколишнього світу (9 з 11 пар, окрім пар: керований-хаотичний, активний-пасивний), а найменше - з оцінками доброзичливості навколишнього світу (лише одна з 11 пар - це пара «доброзичливий – ворожий»). Як свідчать

Питання психології

дані, оцінки базисних переконань особистості найбільше пов'язані з оцінками «Світ зараз» за такими парами прикметників, як «цінний – безкорисний» та «осмислений – безглуздий» (із 4 базисними переконаннями з 5), а найменше - з парою «керований – хаотичний» (зв'язки відсутні).

У табл. 4 подано результати кореляційного аналізу оцінок «Світ через 5 років» (11 пар прикметників) і базисних переконань особистості (коефіцієнт кореляції Пірсона). Виокремлено значущі зв'язки сили більше, ніж 0,2.

Таблиця 4

Зв'язки оцінок «Світ через 5 років» і базисних переконань особистості (N = 100)

Пара прикметників/ШБП		ШБП 1	ШБП 2	ШБП 3	ШБП 4	ШБП 5
стійкий - непередбачуваний	r p	-0,161* 0,021	-0,277** <0,001	-0,187** 0,007	-0,115 0,088	-0,126 0,067
справедливий - несправедливий	r p	-0,264** <0,001	-0,397** <0,001	-0,325** <0,001	-0,215** 0,002	-0,298** <0,001
надійний - ненадійний	r p	-0,243** <0,001	-0,317** <0,001	-0,235** <0,001	-0,208** 0,002	-0,189** 0,006
керований - хаотичний	r p	-0,103 0,128	-0,224** 0,001	-0,186** 0,007	-0,266** <0,001	-0,186** 0,006
доброзичливий - ворожий	r p	-0,323** <0,001	-0,372** <0,001	-0,267** <0,001	-0,143* 0,043	-0,183** 0,007
роз'єднаний - цілісний	r p	0,104 0,131	0,203** 0,003	0,053 0,436	0,143* 0,036	0,158* 0,024
спокійний - тривожний	r p	-0,141* 0,041	-0,333** <0,001	-0,183** 0,007	-0,184** 0,006	-0,224** 0,001
цінний - даремний	r p	-0,204** 0,003	-0,294** <0,001	-0,218** 0,002	-0,297** <0,001	-0,267** <0,001
осмислений - неосмислений	r p	-0,204** 0,003	-0,267** <0,001	-0,209** 0,002	-0,272** <0,001	-0,274** <0,001
активний - пасивний	r p	-0,213** 0,002	-0,232** 0,001	-0,275** <0,001	-0,177* 0,010	-0,222** 0,001
простий - складний	r p	-0,136* 0,047	-0,213** 0,002	-0,195** 0,004	-0,036 0,586	-0,072 0,287

Примітка. Шкали ШБП: ШБП 1 - доброзичливість навколишнього світу; ШБП 2 - справедливість навколишнього світу; ШБП 3 - позитивність образу Я; ШБП 4 - віра в успіх; ШБП 5 - переконаність у контролі; "*" - значущість менша за 0,05; "***" - значущість менша за 0,001.

Виявлено, що (описуємо лише значущі зв'язки сили, більшої, ніж 0,2 за модулем), що усі зв'язки є прямими: чим позитивнішим бачиться «Світ за 5 років», тим вищими є оцінки за базисними переконаннями особистості. Оцінки «Світу через 5 років» найбільше пов'язані з відчуттям справедливості навколишнього світу (11 з 11 пар), а найменше - з оцінками за шкалою «Віра у вдачу» (5 з 11 пар). Оцінки базисних переконань особистості найбільше пов'язані з оцінками «Світ за 5 років» за такими парами прикметників, як «справедливий – несправедливий», «цінний – даремний» та «осмислений – безглуздий» (із 4 базисними переконаннями із 5), а найменше - із парами «сталий - непередбачуваний», «роз'єднаний – цілісний» та «простий – складний» (із 1

базисним переконанням із 5). Таким чином, можна відзначити, що базисні переконання особистості сильніше (більше зв'язків) пов'язані з оцінками «Світ через 5 років», ніж «Світ зараз».

Аналізуючи роль практики волонтерства для базисних переконань особистості та образів «Світ зараз» і «Світ через 5 років», зазначимо, що у вибірці 59% студентів мають, а 41% не мають досвіду участі у волонтерській діяльності. У табл. 5 подано середні, медіани та стандартні відхилення оцінок базисних переконань особистості студентів, які мають і не мають досвіду участі у волонтерській діяльності, наведено результат аналізу відмінностей між цими оцінками (t-критерій Ст'юдента для незалежних вибірок).

Описові статистики для оцінок базисних переконань студентів, які мають і не мають досвіду волонтерської діяльності; відмінності між ними (N = 100)

Шкала ШБП/Група	Є досвід			Немає досвіду			Відмінності	
	М	Me	SD	М	Me	SD	t	p
Добррозичливість навколишнього світу	3,73	3,91	0,783	3,55	3,61	0,881	-1,527	0,126
Справедливість навколишнього світу	3,73	3,71	0,682	3,46	3,51	0,805	-2,797	0,005
Позитивність образу Я	4,25	4,36	0,915	4,18	4,12	0,887	-0,408	0,684
Віра у вдачу	4,16	4,11	0,676	3,88	3,92	0,782	-2,754	0,005
Переконаність у контролі	4,07	4,11	0,596	3,97	3,93	0,656	-1,376	0,173

Результати дозволяють констатувати достатньо високі або середні оцінки за усіма шкалами базисних переконань. Найвищі оцінки в усіх учасників було виявлено за шкалами «Позитивний образ Я», «Переконаність у контролі над життям» і «Віра у вдачу». Найнижчі оцінки - за шкалами «Справедливість навколишнього світу» і «Добррозичливість навколишнього світу». Виявлено, що практично за усіма шкалами оцінки базисних переконань у студентів, які мають досвід участі у волонтерській діяльності, вищі, ніж у тих, хто такого досвіду не має. Статистично значущі відмінності в оцінках базисних переконань було отримано

для шкал «Справедливість навколишнього світу» (p=0,006) і «Віра у вдачу» (p=0,006). Студенти із досвідом волонтерської діяльності уявляють світ більш справедливим і вважають, що у світі їх супроводжує вдача, порівняно зі студентами, які ніколи не брали участі у волонтерській діяльності.

У табл. 6 подано середні, медіани та стандартні відхилення оцінок «Світ зараз» за усіма парами прикметників у студентів, які мають і не мають досвіду участі у волонтерській діяльності, і результат порівняння цих оцінок (t-критерій Ст'юдента для двох незалежних вибірок).

Таблиця 6

Описові статистики для оцінок «Світ зараз» студентами, які мають і не мають досвіду волонтерської діяльності; відмінності між ними (N = 100)

Пара прикметників/Група	Є досвід			Немає досвіду			Відмінності	
	М	Me	SD	М	Me	SD	t	p
стійкий - непередбачуваний	0,83	1,00	1,946	0,77	1,00	2,087	0,105	0,915
справедливий - несправедливий	-0,14	0,00	1,896	-0,17	0,00	1,974	0,225	0,823
надійний - ненадійний	-0,04	0,00	1,964	0,01	0,00	2,043	-0,154	0,875
керований - хаотичний	0,03	0,00	1,825	0,33	0,00	1,726	-1,173	0,244
добррозичливий - ворожий	-0,48	0,00	1,835	-0,13	0,00	1,621	-1,367	0,175
роз'єднаний - цілісний	-0,06	0,00	1,833	-0,34	0,00	1,912	1,078	0,284
спокійний - тривожний	0,54	1,00	1,833	0,47	1,00	1,981	0,128	0,902
цінний - даремний	-1,19	-1,00	1,563	-0,97	-1,00	1,574	-0,997	0,353
осмислений - неосмислений	-0,98	-1,00	1,655	-0,87	-1,00	1,592	-0,585	0,564
активний - пасивний	-1,38	-2,00	1,725	-0,82	-1,00	1,676	-2,394	0,012
простий - складний	1,12	2,00	1,8243	0,87	1,00	1,897	0,775	0,444

Порівняльний аналіз образу світу у часовому вимірі «теперішнє» виявляє значну схожість оцінок у груп респондентів із досвідом і без досвіду волонтерської діяльності. Образ «Світ зараз» для більшості учасників є суперечливим і є непередбачуваним, ненадійним, хаотичним, роз'єднаним, тривожним і складним, але водночас доброзичливим, цінним, осмисленим та активним. Уявлення про справедливість - несправедливість світу не мають вираженості до одного з полюсів. Виявлено статистично значущі відмінності лише за однією характеристикою образу

світу у сьогоденні - активність світу оцінюють вище студенти, які мають досвід волонтерської діяльності (p=0,018). Для них «Світ зараз» позиціонується як значуще діяльніший, такий, що веде до перетворень, активніший, ніж для респондентів, які не мають досвіду волонтерства. У табл. 7 подано середні, медіани та стандартні відхилення оцінок «Світ за 5 років» за усіма парами прикметників у студентів, які мають і не мають досвіду участі у волонтерській діяльності, і результат порівняння цих оцінок (t-критерій Ст'юдента для двох незалежних вибірок).

Описові статистики для оцінок «Світ через 5 років» студентами, які мають і не мають досвіду волонтерської діяльності; відмінності між ними (N = 100)

Пара прикметників/Група	Є досвід			Немає досвіду			Відмінності	
	M	Me	SD	M	Me	SD	t	p
стійкий - непередбачуваний	0,254	1,00	2,266	0,07	0,00	2,101	0,466	0,641
справедливий - несправедливий	-0,65	-0,50	1,813	-0,44	0,00	2,002	-0,842	0,402
надійний - ненадійний	-0,81	-1,00	1,844	-0,35	-1,00	2,015	-1,623	0,103
керований - хаотичний	-0,51	-1,00	1,764	0,05	0,00	1,926	-2,234	0,025
доброзичливий - ворожий	-1,04	-1,00	1,705	-0,47	-1,00	1,893	-2,257	0,026
роз'єднаний - цілісний	0,61	1,00	1,822	0,16	0,00	1,896	1,566	0,114
спокійний - тривожний	-0,66	-1,00	1,851	-0,33	0,00	1,936	-1,395	0,165
цінний - даремний	-1,42	-2,00	1,517	-0,97	-1,00	1,705	-1,946	0,045
осмислений - неосмислений	-1,32	-2,00	1,626	-0,97	-1,00	1,794	-1,502	0,137
активний - пасивний	-1,52	-2,00	1,502	-1,07	-1,00	1,643	-2,162	0,034
простий - складний	0,26	0,00	2,073	0,36	0,00	2,0521	-0,368	0,713

Можна бачити, що образ світу у часовому вимірі «майбутнє» у респондентів також зберігає певну суперечливість. «Світ через 5 років» хоча і сприймається як непередбачуваний, роз'єднаний і складний, але водночас - як справедливий, надійний, керований, доброзичливий, цілісний, спокійний, цінний, осмислений та активний. Для образу «Світ за 5 років» категорії «осмислений» та «активний» за оцінками респондентів виступили універсаліями, бо саме ці полюси обрали щонайменше 75% учасників дослідження. Виявлено статистично значущі відмінності за чотирма характеристиками образу світу у майбутньому, а саме: керованості - хаотичності ($p=0,025$), доброзичливості - ворожості ($p=0,026$), цінності - даремності ($p=0,045$) та активності - пасивності ($p=0,034$). Студенти, які мають досвід волонтерської діяльності, бачать «Світ через 5 років» значуще більш керованим, доброзичливим, цінним і активним, ніж студенти, які ніколи не брали участі у волонтерському русі. Таким чином, значущі відмінності в образі «Світ зараз» між учасниками, які мають і не мають досвіду волонтерської діяльності, зачіпають лише одну пару прикметників, відмінності в образі «Світ через 5 років» - чотири пари.

Порівняльний аналіз базисних переконань у студентів, які мають досвід участі у волонтерській діяльності, і тих, хто не має досвіду, надає можливості дійти висновку, що образ світу у респондентів із досвідом волонтерства є позитивнішим, сприймається як більш справедливий, такий, що сприяє успіху, а отже, відкриває можливості досягнення успіху.

Аналіз результатів методики біполярного психосемантичного диференціала виявляє високу суперечливість образу світу у часовому вимірі сьогодення у студентської молоді. Поєднання в образі світу негативних характеристик: непередбачуваності, ненадійності, хаотичності, роз'єднаності, тривожності та складності - і позитивних характеристик: доброзичливості, цінностей, осмисленості та активності - є відображенням транзитивності та високої соціальної невизначеності. Натомість «Світ через 5 років» характеризується загалом як позитивний, хоча й непередбачуваний. Образ світу у майбутньому бачиться респондентам як справедливий, надійний, керований, доброзичливий, цілісний, спокійний, цінний, осмислений, активний, хоча і складний. Статистична значущість відмінностей образу світу у теперішньому і у майбутньому за усіма характеристиками, за винятком «цінність» світу, свідчить про переважання позитивних характеристик образу світу у майбутньому (критерій Ст'юдента, $p<0,02$), що засвідчує оптимізм у студентської молоді у сприйнятті майбутнього, позитивні очікування та надії за умови визнання необхідності і неминучості трансформації світу. Це підтверджується порівняльним аналізом образу світу у теперішньому і майбутньому.

Результати кореляційного аналізу базисних переконань і характеристик образу світу, виявлених на основі біполярного психосемантичного диференціала, засвідчили найбільший зв'язок більшості позитивних характеристик образу світу у сьогоденні і у майбутньому зі шкалою

сприйняття світу як справедливого і найменший зв'язок зі сприйняттям світу як осмисленого та активного. Саме відчуття справедливості або несправедливості навколишнього світу багато у чому визначає загальну оцінку та образ світу, як у теперішньому, так і через 5 років. А відчуття доброзичливості навколишнього світу більшою мірою пов'язане з оцінками світу у майбутньому, ніж у теперішньому. Водночас виявлено значущий зв'язок практично усіх шкал базисних суджень з окремими характеристиками образу світу, що дозволяє розглядати базисні судження про світ як ядро образу світу. Аналіз результатів дослідження загалом підтверджує припущення про відмінності в образі світу у часових координатах «теперішнє – майбутнє» у студентської молоді із різним досвідом волонтерської діяльності. Студенти із досвідом волонтерської діяльності сприймають світ у теперішньому часі як більш активний, а світ у майбутньому - як більш керований, доброзичливий (критерій Ст'юдента, $p < 0,02$) та цінний (критерій Ст'юдента, $p = 0,044$). У студентської молоді, яка бере участь у волонтерському русі, більш вираженими є базисні переконання у справедливості навколишнього світу та віра у вдачу. Позитивне сприйняття світу, втілене у психосемантичному описі образу світу, є більш характерним для молоді, яка бере участь у добровольчому русі. Отримані результати підтверджують припущення про зв'язок досвіду волонтерства з образом світу. Активна позиція особистості у просторі соціальної практики, досвід волонтерства та здійснення допомоги людям, діяльність в ім'я соціального благополуччя стають джерелом формування образу світу як надійного, хоча й такого, що трансформується, справедливого та певною мірою підвладного управлінню та контролю

з боку особистості, що стає умовою формування позитивного образу світу у майбутньому.

Висновки. Таким чином, образ світу у студентської молоді у системі часового континууму «теперішнє – майбутнє» має суттєві відмінності. Образ «Світ зараз» є суперечливим, має переважно негативну модальність і характеризується насамперед як не-передбачуваний і тривожний, а також як ненадійний, некерований, хаотичний і роз'єднаний. Позитивні риси образу світу у сьогоденні - цінність, осмисленість та активність. Натомість образ «Світ за 5 років» характеризується позитивною модальністю, високою осмисленістю та активністю, сприймається студентською молоддю як справедливий, надійний, доброзичливий і спокійний, певною мірою керований, але складний і непередбачуваний. Позитивний образ світу у майбутньому свідчить про оптимізм у сприйнятті майбутнього на основі прийняття установки на універсальність активності та осмисленості як ключових характеристик образу світу. Виявлена тенденція найяскравіше виражена у студентської молоді, яка має досвід участі у волонтерському русі. Базисні переконання і, насамперед, сприйняття справедливості світу становлять ядро образу світу у сучасній студентській молоді. Результати дослідження загалом підтверджують припущення щодо значення досвіду волонтерської діяльності для формування позитивного образу світу, що дозволяє розглядати участь молоді у волонтерському русі як підґрунтя становлення активної життєвої позиції особистості щодо соціального та природного світу, формування ресурсного потенціалу самодетермінації та саморозвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Hardy S.A., Dollahite D.C., Johnson N. (2015) Adolescent Motivations to Engage in Pro-Social Behaviors and Abstain from Health-Risk Behaviors: A Self-Determination Theory Approach. *Journal of Personality*. Vol. 83. № 5. P. 479-490. DOI:10.1111/jopy.12123
2. Holdsworth C. (2017) Why Volunteer? Understanding Motivations For Student Volunteering. *British Journal of Educational Studies*. Vol. 58 №4. P. 421-437. DOI:10.1080/00071005.2010.527666
3. Janoff-Bulman R. (1985) The after math of victimisation: Rebuilding shattered assumption // *Trauma and its wake*. №1. P. 15-35.
4. Musick M.A., Wilson J. (2003) Volunteering and depression: the role of psychological and social resources in different age groups. *Social Science Medicine*. Vol. 56. №2. P. 259-269. DOI:10.1016/S0277-9536(02)00025-4

5. Wu C. Cheng S., Zhang Y., Yan J., He C., Sa Z., Wu J., Lin Y., Heng C., Su X., Lang H. (2022) Social responsibility and subjective well-being of volunteers for COVID-19: The mediating role of job involvement. *Frontiers in Psychology*. №1. P. 1.10. DOI:10.3389/fpsyg.2022.985728

Summary

Kuzmenko Y. Candidate Psychological Sciences, Docent, Associate Professor of the Department of Pedagogical Sciences, Vocational and Primary Education, Vinnytsia Academy of Continuing Education

PECULIARITIES OF THE IMAGE OF THE WORLD IN THE TIME CONTINUUM AMONG YOUNG PEOPLE WITH DIFFERENT EXPERIENCE OF PARTICIPATION IN VOLUNTEERING

Introduction. *The scientific novelty of the problem of studying the image of the world in young people in the period of entering adulthood in the conditions of transitivity of modern society is determined by the fact that, despite the relative development of the construct "image of the world" in various theoretical approaches, at present, the psychological features of the image of the world of the individual in the temporal dimension "world today - world in the future" in young people with different experiences of social practices have not yet been sufficiently studied. Participation in volunteer activities can be considered as a type of socially oriented activity that provides a space for self-knowledge and self-realisation of the individual and is a significant condition for the formation of the image of the world in young people during the period of entering adulthood. In the study, the operationalisation of the world image is realised through a psychosemantic description and a system of basic beliefs of the individual.*

Purpose - identification of the peculiarities of the image of the world in the current and future perspective of young people with different experience of participation in volunteering.

Methods - surveys, testing.

Originality. *Students' image of the world in the system of the time continuum "present - future" has significant differences. The image of the "World Now" is contradictory, has a predominantly negative modality and is characterised primarily as unpredictable and anxious, as well as unreliable, uncontrollable, chaotic and disconnected. The positive features of the image of the world in the present are value, meaningfulness and activity. In contrast, the image of the "World in 5 years" is characterised by positive modality, high meaningfulness and activity, and is perceived by students as fair, reliable, friendly and calm, somewhat manageable, but complex and unpredictable. A positive image of the world in the future indicates optimism in the perception of the future based on the adoption of the attitude of universality of activity and meaningfulness as key characteristics of the world image. This tendency is most pronounced among students with experience of participating in the volunteer movement. Basic beliefs and, above all, the perception of justice in the world form the core of the image of the world among modern students.*

Conclusion. *The results of the study generally confirm the assumption that the experience of volunteering is important for the formation of a positive image of the world, which allows us to consider youth participation in the volunteer movement as the basis for the formation of an active life position of an individual in relation to the social and natural world, the formation of the resource potential of self-determination and self-development of the individual.*

Keywords: *image of the world; student youth; volunteering; basic beliefs; world justice.*

Received/Поступила: 16.10.23.